

LA GUERRA DEL FRANCÈS I EL SEU PAS PEL PENEDÈS

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

TREBALL DE FINAL DE GRAU D'HISTÒRIA

Guillem Codorniu Miret

Juny de 2014

Dirigit per la Dra. Teresa Abelló i Güell

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA

Departament d'Història Contemporània

LA GUERRA DEL FRANCÈS I EL SEU PAS PEL PENEDEÈS

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

RESUM: *El present treball aborda el tema de la Guerra del Francès, tant des de la revisió de les fonts historiogràfiques nacionals i autonòmiques, com des de l'anàlisi més local: el Penedès. És doncs, una visió dels fets de la guerra de la independència d'Espanya i una visió de la guerra del francès i el seu pas per la comarca del Penedès; aquesta última basant-nos en les cròniques d'Isidre Mata del Racó (un pagès benestant). Abordarem des de la Guerra de Convenció fins a la caiguda de Josep Bonaparte.*

Paraules clau: historiografia, Guerra de la Independència Espanya, Guerra del Francès, Penedès, XVIII, XIX, Isidre Mata del Racó.

THE FRENCH WAR AND THEIR PASSAGE THROUGH THE PENEDEÈS

STATE OF THE ART

ABSTRACT: *This paper attempts to give an overview on the French war, both from the historiographical sources review national and regional, as well as from the local analysis: the Penedès. Consequently, it's an overview of the Spanish Independence war and an overview of the French war and their passage through the Penedès region; this later based on the Chronicles of Isidre Mata del Racó (a wealthy peasant). We will address from the Convention war until the fall of Joseph Bonaparte.*

Keywords: historiography, Spanish Independence war, French war, Penedès, XVIII, XIX.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	3
2. CONTEXT HISTÒRIC	5
2.1 La Guerra de la Convenció (1793-1795)	5
2.2 De la crisi de l'Antic Règim a l'inici del procés revolucionari	9
3. VISIÓ HISTORIOGRÀFICA DE LA GUERRA DE LA INDEPENDÈNCIA D'ESPANYA	12
3.1 Aportacions historiogràfiques a la Guerra de la Independència espanyola	12
4. VISIÓ HISTORIOGRÀFICA DE LA GUERRA DEL FRANCÈS	17
4.1 Aportacions historiogràfiques a la Guerra del Francès	17
4.1.1 Aportacions de Josep Fontana	19
4.1.2 Aportacions d'Antoni Moliner	21
4.1.3 Comparació de les publicacions de Fontana i de Moliner	23
5. EL PAS DE LA GUERRA DEL FRANCÈS PEL PENEDÈS	27
5.1 Els esdeveniments que varen succeir al Penedès	27
5.2 Historiografia penedesenca sobre el pas del conflicte bèl·lic per terres penedesenques ...	32
6. CONCLUSIONS	34
7. BIBLIOGRAFIA	37
7.1 Manuals d'història d'Espanya	37
7.2 Bibliografia específica	37
7.2.1 Guerra de la Independència d'Espanya i Guerra del Francès	37
7.2.2 Guerra del Francès al Penedès	39
8. APÈNDIX	41

1. INTRODUCCIÓ

França i Espanya, i més concretament la zona catalana, han estat dos països que històricament han mantingut i viscut relacions molt estretes i amplies a la vegada, amb beneficis ocasionalment favorables o desfavorables: relacions de tipus comercials, de caire migratori, conflictes bèl·lics d'expansió territorial per engrandir el seu poder, dependre de la mateixa monarquia... Això ha estat possible, molt probablement, gràcies a la seva pròxima posició geogràfica, posició establerta ja des de feia més a mil anys a la zona sud del vell continent europeu.

En el cas de Catalunya, l'antic Principat va ésser terra de pas entre aquells dos països que varen arribar a ser dues de les grans potències al llarg de segles, unes potències que segons els transcurs de la història seran enemics aferris o germans aliats.

Aquest present treball voldrà mostrar una d'aquestes situacions, el què se'l coneix com la Guerra d'Independència d'Espanya (en el territori espanyol) o la Guerra del Francès (en el territori català) tot just iniciat el segle XIX (1808-1814). La Guerra del Francès serà l'últim conflicte internacional armat que afectarà directament al territori català; l'últim fou la Guerra Civil espanyola (1936-1939).

Per iniciar el treball i entrar en matèria, primerament es tractarà el context històric del període, un context molt complex i precedit de diversos conflictes francocatalans i hispanofrancesos.

Seguidament, s'ha volgut tractar el conflicte a través de dos punts de vista diferents: exemples d'historiografia que se'ns presenta sobre el conflicte de la Guerra de la Independència d'Espanya i exemples d'historiografia que ens presenten el conflicte regional de la Guerra del Francès.

A continuació, focalitzarem i enfocarem el conflicte en una zona específica del territori català, un territori estratègic que cavalca entre Barcelona i Tarragona: el Penedès. En ell repassarem els conflictes basant-nos segons el què ens narra Isidre Mata del Racó, un antic propietari pagès del

Penedès que visqué la fi de l'Antic Règim i les convulsions napoleòniques a les contrades catalanes i penedesenques.

Finalment, un cop realitzades les conclusions, les valoracions del treball i la presentació de la diversa bibliografia utilitzada per a poder realitzar el treball, inclourem als annexos un seguit de diversos documents que ens ajudaran a complementar la reconstrucció dels fets explicats en el treball.

Els objectius que em proposo abans d'iniciar el treball i que m'agradaria desenvolupar en aquest és si la Guerra del Francès fou, primer de tot, un punt d'inflexió tant polític com social segons la bibliografia treballada. També un altre punt que m'agradaria justificar segons la historiografia catalana, és la d'identificar la Guerra del Francès com un conflicte amb diverses motivacions, objectius i interessos, tots ells de gran complexitat.

Per això, per dur a terme aquest estat de la qüestió bibliogràfic, intentaré centrar-me amb els autors més de més rellevància que han estudiat aquest conflicte. Estem parlant de historiadors com Pierre Vilar, Josep Fontana o Antoni Moliner, entre d'altres.

Per acabar, destacar que per centrar-me en el cas de Vilafranca del Penedès i comarca, he utilitzat treballs de diversos estudiosos locals, autors que pertanyen a la zona formada per l'anomenat "Gran Penedès" (Alt Penedès, Baix Penedès i el Garraf).

2. CONTEXT HISTÒRIC

El pas del segle XVIII al segle XIX està marcat per dos fets transcendentals que aniran agafats del braç amb el conflicte de la Guerra de la Independència: la Revolució Francesa (1789), una de les confrontacions més importants de la història europea i mundial, la qual permetrà la caiguda de l'*Ancien Régime* i l'arribada al poder del *Nouveau Régime*; i la Guerra de la Convenció (1793-1795), anomenada també segons el territori Guerra dels Pirineus, Guerra del Rosselló o Guerra Gran; no confondre mai amb la Gran Guerra¹.

2.1 La Guerra de la Convenció (1793-1795)

La Guerra de la Convenció fou un conflicte bèl·lic que enfrontà l'Estat espanyol del monarca Carles IV amb l'Estat francès de la Convenció republicana, que sorgí arran del procés revolucionari gal².

El clima d'hostilitat vers a França ja s'havia iniciat molt abans de l'inici del conflicte, concretament al 1789, quan per por a l'entrada d'aquests moviments revolucionaris, s'intensificaren progressivament les zones frontereres peninsulars. Tal serà que amb el començament de la guerra, l'exèrcit espanyol disposava de tres fronts a la zona dels Pirineus, concretament un d'ofensiu a Catalunya i dos de defensius a l'Aragó i al País Basc (Guipúscoa-Navarra).

Inicialment, Carles IV no s'adherí a la coalició contra el moviment revolucionari francès per dos motius clars: beneficiar al monarca francès Lluís XVI i perquè la seva competència militar era ridícula. Carles IV s'acabarà unint a la coalició després de la mort de Lluís XVI a la guillotina (1793).

Aquesta confrontació prèvia a la Guerra de la Independència d'Espanya, va esdevenir un element de defensa i de preservació tant de l'absolutisme com de les institucions de l'Antic Règim, un

¹ Gran Guerra és el nom que se l'hi pot denominar a la Primera Guerra Mundial (1914-1918).

² Lluís ROURA. «Guerra Gran» dins *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 528.

Antic Règim que s'estava veient substituïnt a favor d'un Nou Règim nascut arran de l'efervescència de la Revolució Francesa.

La guerra fou declarada per la Convenció francesa el 7 de març de 1793; els espanyols la van declarar el 23 de març.

Dos factors del període varen influir en el transcurs de la guerra. El primer, i pel què fa a la monarquia espanyola, aquesta seguia mantenint una aliança amb la França de Lluís XVI; amb l'alçament l'aliança es trencarà. Per altra banda, i paral·lelament al trencament espanyol, el segon motiu varen ser les tensions que el procés revolucionari generava a França, és a dir, la situació de contrarevolució i abolició de la monarquia. En aquest segon punt cal afegir-hi l'actitud que prengueren la resta de monarquies europees, unes monarquies que s'uniren en coalició per fer front a la França revolucionària.

En el marc català, com hem anunciat anteriorment, la Guerra de la Convenció va ser coneguda com la "Guerra Gran"³. Vilar ens la defineix com a "guerra ideològica"⁴, una guerra formada per 2 bàndols (l'espanyol i el francès) on utilitzaran el particularisme català com a moneda de canvi en la batalla.

També Fontana ens aporta que fins i tot s'hi podien observar elements d'anticatalanisme per part de l'administració, elements que seguien presents després que al 1714 finalitzés la Guerra de Successió⁵. D'altra banda, segons les seves interpretacions, Josep Fontana creu que des de l'òptica francesa, es veu el particularisme català com a "antiespanyols"⁶, de tal manera que els francesos intentaràn fer veure els catalans que ells seran aliats seus per defensar-los del jou de Madrid.

³ Nom assignat per l'historiador català i gran entès en història de Catalunya, Ferran Soldevila. Soldevila la defineix com a Guerra Gran perquè va ser un conflicte que, pels interessos catalans, se'ls hi farà molt gran.

⁴ Pierre VILAR. *Assaig sobre la Catalunya del Segle XVIII*. Barcelona: Curial, 1973, p. 100.

⁵ Josep FONTANA. «Guerra Gran» dins *Història de Catalunya. La fi de l'Antic Règim i la Industrialització 1787-1868*. Barcelona: Edicions 62, 1996, (5a ed.), p. 132.

⁶ *Ibidem*, p. 133.

Igual que França, Catalunya també visqué tensions prèvies a la Guerra Gran, unes tensions pròpies del conflicte que es mesclaren a unes tensions polítiques, provocades derivades de la crisi social que es vivia, especialment per l'escassetat de productes o pels casos d'immigració de francesos, francesos que fugien de la Revolució. Aquesta situació permetrà augmentar i fer encara més ressò d'una propaganda de caràcter antirevolucionària⁷.

Gradualment la hostilitat vers els francesos creixia, fins a un punt que davant d'aquesta exaltació, el reclutament militar va emergir amb una certa fascinació; tot i així foren insuficients.

Entrant ja a abordar el conflicte, amb una previsió estimada d'uns 30.000 combatents per a la zona catalana, l'exèrcit encapçalat pel general Antonio Ricardos inicià els combats únicament disposant de 3.500 efectius⁸. Malgrat tot, Ricardos inicià l'atac el 17 d'abril. Les seves ocupacions ràpides als antics comtats catalans del nord s'atribuïren a un factor sorpresa, com també la no-resistència a l'exèrcit espanyol⁹. Ricardos creia que la monarquia espanyola, tot i no ser la millor opció, aquesta seria molt millor que no pas dependre de la Convenció de la nova República francesa. Veiem doncs que era una població amb afinitats monàrquiques.

La primera part de la campanya de Ricardos (que durà fins al febrer de 1794), es va decantar clarament a favor dels exèrcits de la monarquia espanyola. Aquesta es saldà amb l'ocupació del Vallespir, Sant Llorenç de Cerdans, Arles, Ceret i el fort de Bellaguarda; l'ocupació al mes d'agost de Vilafranca del Conflent i la presa de Perpinyà. No obstant, tot i les grans victòries, l'exèrcit espanyol estava vivint des de mitjans de juliol de 1793 una situació de mal proveïment, la qual va derivar a actes de violència i rapinyes; una situació d'indecisió ofensiva-defensiva. Davant de la indecisió, l'exèrcit francès contraatacà i ocupà bona part dels territoris que

⁷ *Ibidem*, p. 135.

⁸ Lluís ROURA, «Guerra Gran» ... , p. 529.

⁹ L'exèrcit francès no es resistiren com a acció de protesta amb la Convenció francesa.

anteriorment les tropes de Carles IV havien ocupat. A part de recuperar els territoris, els francesos passaren a controlar l'Empordà, tot amenaçant en ocupar el Principat català¹⁰.

El temor que començà a viure Catalunya, sentint-se amenaçada per a una possible invasió francesa, el govern iniciarà un procés de militarització. Anteriorment ja s'havien fet temptatives per solucionar el problema a partir d'una solució negociada del conflicte. Tot i així, la primera decisió fou el restabliment del sometent¹¹, per tal de suplir la manca de voluntaris i per fer front a les confrontacions frontereres, així no era necessari haver de sortejar quintes. La decisió fou presa pel Comte de la Unión¹².

Davant de l'avançament francès, una opció proposada pel general Dugommier, i que es discutí en el govern francès, fou una hipotètica annexió de Catalunya a la nova República Francesa o, si més no, la creació d'un estat satèl·lit que actués com a baluard de la frontera meridional francesa. Per altra banda, Georges Couthon va proposar convertir Catalunya en una República revolucionària i "germana" independent¹³.

Tot i la decisió de la recuperació del sometent, els francesos varen seguir avançant. Van començar envaint Catalunya pel castell de Figueres. Estranya és l'actuació dels seus defensors, un total de 10.000 soldats que no varen entrar en combat i que no utilitzaren cap dels 200 canons disponibles¹⁴. S'havia començat una guerra on cada vegada es multiplicaven els crims, on molts pobles de la frontera foren saquejats, arruïnats i destruïts.

Davant la situació viscuda, l'Ajuntament de Manresa va proposar a l'Ajuntament de Barcelona convocar una reunió amb la representació de varis districtes per prendre mesures contra l'enemic francès. Es constituirà la Junta General del Principat (desembre del 1794 - gener del 1795), una de govern regional català tolerat pels dirigents espanyols. La Junta va crear un cos de

¹⁰ *Ibidem*, p. 529.

¹¹ Organització de gent armada no professional abolida al 1716 amb el Decret de Nova Planta.

¹² Luis-Fermín de Carvajal Vargas y Brun, conegut com a Comte de La Unión, fou el substitut de Jerónimo Girón, marquès de Las Amarillas, que anteriorment havia suplert les morts tant d'Antonio Ricardos com la del seu successor, el general O'Reilly.

¹³ Lluís ROURA, «Guerra Gran» ... , p. 529.

¹⁴ Josep FONTANA, «Guerra Gran» ... , p. 137.

miquelets compost per uns 18.000 homes dirigits per Joan Miquel de Vives. Aquests substituïren l'ineficaç sometent creat anteriorment.

Posteriorment la Junta General del Principat provà de convertir-se en Junta de Govern del Principat, però el general Urrutia no ho va permetre. Tot i així, el poble català es veié ajudat en la defensa gràcies als nous cossos de voluntaris de la ciutat de València. L'ajuda fou efectiva: mentre Perignon provà de travessar el Segre i posteriorment el Fluvià, caigué derrotat a Pontós i a Fluvià; mentre que el general Urrutia alliberà l'Empordà i el general Cuesta arribà a Puigcerdà.

Tot i les victòries catalanes, l'altra banda dels Pirineus no tot anava pel bon camí. Al País Basc el francesos varen arribar a ocupar la ciutat de Bilbao després de derrotes contundents. La situació empitjorà quan el govern patí per si eren alçats per un cop republicà. Arrel d'aquest temor, s'iniciaren gestions per firmar una pau per acabar amb els conflictes.

La guerra finalitzarà amb la signatura del Tractat de Basilea (22 de juliol de 1795). Aquest, que posava fi a la guerra contra la República francesa, decretava que els francesos havien d'abandonar la Península Ibèrica. No obstant, tot i posar pau al conflicte, aquesta formalment no significava una derrota militar ni per Espanya ni per França, ens els contrari, l'Estat Espanyol va passar de ser l'enemic de França a ser-ne un aliat; un aliat contra la Gran Bretanya, la qual es convertirà la nova enemiga. Per altra banda, geogràficament les fronteres espanyoles i franceses tornaven a quedar com havien estat ja abans de la guerra.

Finalment, en l'àmbit colonial, amb la transferència de la República Dominicana a França, Espanya veurà tallats els contactes i els interessos americans. Aquest és l'inici de la ruptura amb Amèrica, una ruptura que finalitzaria totalment un segle després.

2.2 De la crisi de l'Antic Règim a l'inici del procés revolucionari

Finalitzada la Guerra de la Convenció, les opinions que se'n tragueren d'aquesta foren molt negatives, tant en temes militars, administratius o polítics de la monarquia o dels governs.

Territorialment parlant, la guerra va finalitzar igual de com va començar; les fronteres no es van moure. Els únics canvis transcendents que es produïren foren: un gran nombre de moviments migratoris i un arruïnament de econòmic encara molt més gran que abans. A més, si no fos poc, al 1796 la guerra contra Anglaterra acabaria amb la política exterior de Godoy. Entre 1796 i 1802, arran de la interrupció del comerç marítim, Catalunya i l'Estat espanyol viuran un crisi que serà agreujada encara més per les males collites¹⁵.

Finalitzada la guerra amb Anglaterra el 1802, la represa econòmica serà ràpida. No obstant, la tranquil·litat durà poc perquè al 1804 es tornarien a reprendre les dificultats comercials marítimes i rebrollaria la guerra amb Gran Bretanya, la qual provocarà novament una paralització de la indústria, una exaltació extrema contra un govern que duia en fallida estatal la seva hisenda, i que a més havia estat derrotada a Trafalgar, que comportà la pèrdua de la flota marina i la pèrdua del control del mar.

La crisi de l'absolutisme borbònic es feia evident. Primer havia estat França; ara Espanya se'n veia contaminada. Aquest exhauriment donava descrèdit a la monarquia borbònica, que per primer vegada era qüestionada per la societat catalana. Un exemple clar serà el repartiment de pamflets perquè Carles IV fos passat per la guillotina, al igual que Lluís XVI¹⁶.

Tant la Guerra de la Convenció com la Guerra de la Independència provocaran un enfonsament de l'economia del comerç català i espanyol, donant en fallida l'estat, una fallida on la monarquia borbònica espanyola no va saber defensar els seus interessos.

A finals del XVIII i inicis del XIX la monarquia borbònica estava totalment desprestigiada. A part, la idea que pretenia la monarquia de modernitzar l'estat, és a dir, modernitzar l'absolutisme, serà totalment una fal·làcia. No podem titllar l'absolutisme de pare de la modernització; només cal mirar i comparar-les amb les institucions liberals anglosaxones o holandeses.

¹⁵ *Ibidem*, p. 138.

¹⁶ *Ibidem*, p. 140.

La societat catalana començarà a veure que la seva manera de fer, el seu progrés era totalment incompatible amb el que se'n podia dir el “vell sistema” espanyol, on Catalunya començaria a veure's influenciada per les idees de caràcter revolucionàries.

En l'àmbit econòmic i laboral, el 1808 fou un any on, tot i que el comerç interior seguia a bon ritme, el comerç exterior (les exportacions) estaven totalment parades, provocant un nombre molt elevat d'atur dels treballadors catalans.

Un fet previ i transcendent que marcarà el pas d'aquest Antic Règim al procés revolucionari serà la signatura del Tractat de Fontainebleau¹⁷. Aquest tractat va provocar una gran concentració de tropes franceses al territori espanyol, donant lloc a iniciar una guerra contra Napoleó, la Guerra de la Independència espanyola.

¹⁷ Pacte signat entre Espanya i França el 27 d'octubre de 1807, on s'autoritzava la penetració de les tropes franceses a territori espanyol de cara una operació militar franco-espanyola sobre Portugal, dins de l'estratègia napoleònica contra Gran Bretanya.

3. VISIÓ HISTORIOGRÀFICA DE LA GUERRA DE LA INDEPENDÈNCIA D'ESPANYA

Un cop contextualitzats en el període, iniciem la segona part del treball, la presentació historiogràfica de la Guerra de la Independència, la Guerra del Francès i el del les seves particularitats a la comarca catalana del Penedès. Cal, primer de tot, aclarir i exposar quines han sigut les pautes o termes per a realitzar la següent part.

En primer lloc, esmentar que tot i un conflicte anomenar-se Guerra de la Independència i l'altre Guerra del Francès, en realitat és el mateix conflicte. La diferència és que la Guerra de la Independència és narrada des del punt de vista nacional (espanyol) i la Guerra del Francès és narrada des de la perspectiva historiogràfica catalana. Això comporta que, tot i que ambdós conflictes esdevenen cronològicament en els mateixos anys, el punt de vista català és molt més complex ja que no només es tracta el conflicte francoespanyol, sinó que també aborda el conflicte francocatalà i el conflicte catalanoespanyol.

En segon lloc, quan parlem de visió historiogràfica de la Guerra de la Independència, no només ens referirem a la historiografia que s'ha gestat al propi Estat espanyol, parlem de tots els treballs que s'han realitzat al voltant del conflicte, ja siguin francesos o anglosaxons.

Apuntar i remarcar que, tot i donar importància a la Guerra de la Independència, desenvoluparé molt més els apartats següents, concretament els que tracten el cas regional (la Guerra del Francès) i el cas local (la guerra en el seu pas pel Penedès).

3.1 Aportacions historiogràfiques a la Guerra de la Independència espanyola

Després de just 200 anys del transcurs de la Guerra d'Independència d'Espanya, trobem una gran quantitat d'historiografia. Aquesta, segons la que he anat treballant, poden ser de caràcter social, econòmic, bèl·lic o fins i tot biogràfic. Això significa que els estudis no només es simplifiquen a estudiar la guerra i les seves conseqüències, sinó que també aquesta es trasllada a la via de l'especialització.

Pierre Vilar també ens aportarà la seva pròpia visió del conflicte a través del seu llibre *Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII*¹⁸. El què l'hi interessa a Vilar del conflicte és el punt de vista tant dels ocupants i el dels ocupats. Més que ocupació, Vilar ens ressalta el fenomen que definiria l'Espanya dels anys 1808-1814 és el de resistència, <<de tal manera que la història recorda l'episodi sota el títol de Guerra d'Independència>>¹⁹.

Un paral·lelisme que ens presenta Vilar del regnat de Josep I, és amb el de Lluís XIV i el seu nét Felip V. Josep i Felip varen governar a l'estil francès però envoltats de personal i interessos espanyols. A més, en l'època de Josep, qui de veritat governava a Espanya era el seu germà Napoleó, el qual dirigia els generals locals establerts a Espanya.

<<Al meu entendre, la Guerra de la Independència marca el moment de la història en què la «unitat espanyola», la «unitat nacional», s'afirma millor>>²⁰. Aquestes paraules són claus per entendre quin és el punt de vista d' "unitat espanyola" o "unitat nacional" segons Vilar, una identitat que prendrà força a inicis del segle XIX.

Un altre treball coordinat per l'historiador català i gran entès sobre el conflicte és Antoni Moliner i Prada. A *La guerra de la Independència en España (1808-1814)*²¹ se'ns plantegen diverses temàtiques amb el màxim rigor de diversos especialistes. Temàtiques àmplies com l'estudi del context, les campanyes, la memòria nacional, les diverses perspectives del conflicte o la propaganda.

Tot i els magnífics treballs de Pierre Vilar i Antoni Moliner, un dels millors treballs que he pogut consultar al llarg de l'elaboració del treball i que crec que ha estat un dels millors sobre bibliografia sobre la Guerra de la Independència espanyola, és el de Pedro Rújula: . «Tendencias

¹⁸ Pierre VILAR. *Assaig sobre la Catalunya ...* .

¹⁹ *Ibidem*, p. 112.

²⁰ *Ibidem*, p. 126.

²¹ Antoni MOLINER, *La guerra de la Independència en España (1808-1814)*. Alella: Nabla, 2007.

bibliogràfiques en el bicentenari de la Guerra de la Independència»²². Aquest treball ens presenta una sèrie de manuals els quals he treballat amb la finalitat de poder contrastar l'opinió de Rújula amb la meua.

El primer volum que ens presenta Pedro Rújula és *La Guerra de la Independencia: una nueva historia*²³ de Charles Esdaile. En ell, Rújula creu que l'autor veu la necessitat d'escriure una nova història militar del conflicte. Esdaile, remarca Rújula, ens proposa normalitzar la història militar, sobretot en l'àmbit d'investigació universitària: <<*La comunidad académica, profundamente hostil a la historia militar y con prejuicios en su contra, ha dejado su estudio a investigadores con carencias en lo referente a las Fuentes, idiomas, el apoyo institucional y la formación intelectual precisa para ver más allá del humo y del polvo del combate*>>²⁴.

Novament, i amb la finalitat d'observar i desenvolupar el conflicte amb uns altres ulls, Rújula ens presenta *La Guerra de la Independencia: historia bèlica, pueblo y nación en España*²⁵, de José Ángel Gallego i José Gregorio Cayuela. La idea d'ambdós autors és donar una nova visió, una visió del conflicte de la Guerra de la Independència que va permetre brollar als espanyols el sentiment de treball en equip, un sentiment que s'anirà formant a partir del present viscut com a partir d'elements del passat. Aquesta resposta de la població espanyola serà més en clau per fer front al perill que els amenaçava que no pas en clau ideològica.

Rújula no només ens presenta treballs que volen donar una visió més militar del conflicte, també ens mostra treballs on no només l'enfocament militar és el prioritari, sinó que també l'estudi es pot dirigir a elements més de caire econòmic, geoestratègic, internacional o intel·lectuals. Rújula ha trobat a *España, el infierno de Napoleón* d'Emilio de Diego el llibre ideal on s'exposen aquests altres àmbits d'estudi.

²² Pedro RÚJULA. «Tendencias historiogràfiques en el bicentenari de la Guerra de la Independència» dins Ramon ARNABAT (Coord.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2013, pp. 163-185.

²³ Charles ESDAILE. *La Guerra de la Independencia: una nueva historia*. Barcelona: Crítica, 2004.

²⁴ *Ibidem*, p.10.

²⁵ Gregorio CAYUELA; José Ángel GALLEGU. *La Guerra de la Independencia: historia bélica, pueblo y nación en España, 1808-1814*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2008.

Com a opinió personal, cal dir que Rújula defineix el llibre amb els mots anteriors a la perfecció, jo encara apuntaria que E. de Diego ens presenta un llibre molt rigorós i amb un treball molt profund al darrera, on se'ns mostra la gran complexitat del conflicte popular, amb perfils de guerra civil o fins i tot de guerra de religió.

Rújula ens destaca unes paraules del llibre de E. De Diego on ens diu que <<los españoles combatían por patriotismo, incluyendo en él los elementos materiales y espirituales que significaban sobrevivir, y odio al invasor. [...] así, el apasionamiento dominaría a todos los niveles en el bando “patriota”>>²⁶.

Finalment del treball de Rújula destacarem tres obres més: *La maldita guerra de España, historia social de la Guerra de la Independencia (1808-1814)*²⁷, *La Guerra de la Independencia: un conflicto decisivo (1808-1814)*²⁸ i *La Guerra de la Independencia (1808-1814), claves españolas en una crisis europea*²⁹.

La maldita guerra de España és per Rújula <<posiblemente el libro de conjunto más arriesgado y novedoso en sus planteamientos>>³⁰. R. Fraser ens presenta una obra molt sòlida on hi realitza una història des de baix de la Guerra de la Independència. A partir d'un gran nombre de fonts primàries i secundàries, Fraser intenta entendre quina fou la motivació que portà a la participació popular al conflicte. A través dels estudis demogràfics i econòmics, Fraser acabarà realitzant una història social del conflicte on <<se esfuerza por inserta los movimientos Populares en el universo mental de su época y asume las complejas

²⁶ Emilio DE DIEGO, *España, el infierno de Napoleón: 1808-1814, una historia de la Guerra de la Independencia*. Madrid: La esfera de los libros, 2008, p. 21.

²⁷ Ronald FRASER. *La maldita guerra de España, historia social de la Guerra de la Independencia (1808-1814)*. Barcelona: Crítica, 2006.

²⁸ José Manuel CUENCA. *La Guerra de la Independencia: un conflicto decisivo (1808-1814)*. Madrid: Encuentro, 2006.

²⁹ Enrique MARTÍNEZ RUIZ. *La Guerra de la Independencia (1808-1814), claves españolas en una crisis europea*. Madrid: Sílez, 2007.

³⁰ Pedro RÚJULA. «Tendencias historiográficas ... », p. 175.

combinaciones surgidas de “dos guerras” simultáneas, una contra los franceses y otra por las condiciones de vida>>³¹.

La Guerra de la Independencia (1808-1814), claves españolas en una crisis europea i Guerra de la Independencia: un conflicto decisivo (1808-1814) són dues obres més que es proposen revisar més l'àmbit polític que no pas el militar que envoltava el conflicte.

La primera d'elles és d'Enrique Martínez Ruíz, i consisteix en un assaig de gran valor històric, on incideix en els aspectes cronològics del conflicte com els aspectes internacionals d'aquest. Martínez Ruíz ens planteja el seu assaig des de finals del segle XVIII fins a la invasió francesa dels Cent Mil Fills de Sant Lluís (1823)³².

Per la seva part, el treball de José Manuel Cuenca, Rújula ens diu que l'estudi <<*defiende la unidad de la respuesta antifrancesa de 1808 más allá de comportamientos regionales, el componente tradicional del levantamiento i de la Guerra de la Independencia como realidad nacional preexistente*>>³³. Per reafirmar les paraules, Rújula ens cita un petit fragment del llibre de Cuenca: <<*El nacimiento de España no se inscribió en los registros notariales de la Cortes de Cádiz, sino en los de los escribanos medievales*>>³⁴.

Cal dir que d'historiografia sobre la Guerra de la Independència n'hi ha molta, tanta que per a realitzar el present treball cal marcar uns límits. En aquest cas m'he centrat en aquests autors perquè són els que ens han presentat i ens han aportat les darreres publicacions historiogràfiques sobre el conflicte.

³¹ *Ibidem*, p. 175.

³² Nom amb què es coneix l'exèrcit que fou comandat per Lluís Antoni de Borobó, Duc d'Angulema, i que entrà a Espanya per restaurar la monarquia absoluta de Ferran VII després de posar fi al Trienni liberal de 1820-1823.

³³ *Ibidem*, p. 174.

³⁴ José Manuel CUENCA, *La Guerra de la Independencia ...*, p. 10.

4. VISIÓ HISTORIOGRÀFICA DE LA GUERRA DEL FRANCÈS

Com ja hem esmentat anteriorment en el *Punt 3*, “*Visió historiogràfica de la guerra de la independència d’Espanya*”, el cas regional català de la Guerra de la Independència d’Espanya és anomenat com a Guerra del Francès.

La historiografia utilitzada en aquest apartat disminueix en nombre de publicacions treballades però ens centrarem amb historiadors de gran renom. Parlem dels historiadors Pierre Vilar (1906-2003), que tot i el seu origen francès ha dedicat part de la seva vida a estudiar Catalunya; Josep Fontana, historiador català de gran renom; Antoni Moliner, actualment l’historiador més entès en el conflicte de la Guerra del Francès i Ramon Arnabat³⁵. Junt amb Fontana i Moliner seran els historiadors en els quals ens hi centrarem més.

4.1 Aportacions historiogràfiques a la Guerra del Francès

El primer autor que treballarem és Pierre Vilar. Vilar, dintre de les moltes publicacions realitzades, en destaquem l’*Assaig sobre la Catalunya del Segle XVIII*³⁶. D’aquesta publicació ens centrarem en la tercera part del llibre, on hi trobem dos capítols que porten com a títol «Ocupació i resistència durant la Guerra Gran i en temps de Napoleó»³⁷ i «Pàtria i nació en el vocabulari de la Guerra contra Napoleó»³⁸. Originalment els dos treballs havien estat publicats en francès per la Universitat Lliure de Brussel·les³⁹ i per l’*Annales Historiques de la Révolution Française*⁴⁰; Van ser traduïts per Eulàlia Duran i publicats per Curial. No obstant, Vilar havia treballat historiografia catalana i espanyola per a realitzar aquests capítols del seu assaig (segons ens presenta en la bibliografia).

³⁵ Ramon Arnabat és un historiador local el qual gran part dels seus treballs s’han centrat en l’estudi del Penedès i de Catalunya. Actualment és el president de l’Institut d’Estudis Penedesencs.

³⁶ Pierre VILAR. *Assaig sobre la Catalunya ...*, pp. 93-171.

³⁷ Pierre VILAR, «Ocupació i resistència durant la Guerra Gran i en temps de Napoleó» dins *Assaig sobre la Catalunya ...*, pp. 93-132.

³⁸ Pierre VILAR, «Pàtria i nació en el vocabulari de la guerra contra Napoleó», pp. 133-171.

³⁹ Pierre VILAR. «Quelques aspects de l’occupation et de la resistance en Espagne en 1794 et au temps de Napoléon » dins *Occupants-Occupés, 1792-1815. Actes du Colloque qui s’est tenu à Bruxelles les 29 et 30 janvier 1968*. Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 1969, pp. 221-252.

⁴⁰ Pierre VILAR. «Patrie et nation dans le vocabulaire de la guerre d’indépendance espagnole». *Annales Historiques de la Révolution Française*, 206, (octubre-desembre de 1971), pp. 503-534.

En el primer capítol esmentat, Vilar ens presenta com hem dit en el *Punt 3.1 "Aportacions historiogràfiques a la Guerra de la Independència espanyola"*, quines foren les idees davant del conflicte (tant estatal com el particular català) dels ocupants com dels ocupats. D'altra banda, en el segon capítol, Vilar entra a definir els mots de "nació" i "pàtria" en el context de la guerra napoleònica a partir de comparar textos i fonts primàries del període.

Vilar ens citarà diverses vegades, en les seves explicacions, a l'historiador igualadí Joan Mercader. Mercader s'especialitzà en la història del seu país, concretament la transcorreguda entre els segles XIX i XX. L'estudi de l'ocupació francesa a Barcelona serà un dels seus treballs importants, un estudi que segons ens diu Vilar s'extreu "en els papers dels prefectes napoleònics retrobats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó després del 1940"⁴¹. Aquest treball va permetre a Joan Mercader presentar la seva tesi doctoral al 1949: "*Barcelona durante la ocupación francesa, 1808-1814*".

El següent historiador que cal esmentar és Ramon Arnabat. Com bé ens introdueix a la presentació del llibre *La guerra del Francès: 200 anys després*, Arnabat es basa en el que ens diu Fontana <<*En el marc del que acostumem a denominar com a guerra del Francès podem trobar-hi almenys tres enfrontaments o "guerres", a més de la lluita quotidiana per la subsistència: "l'enfrontament militar" entre, d'una banda, l'Exèrcit francès i els afrancesats i, de l'altra, els patriotes (liberals i absolutistes); "l'enfrontament ideològic/cultural" entre el liberalisme i l'absolutisme, entre la revolució i la contrarevolució, i "l'enfrontament social" entre pagesos i senyors, entre pobres i rics*>>⁴². D'altra banda, Arnabat creu que aquestes guerres, no només trasbalsaran la societat catalana, sinó que a posteriori ni Catalunya, ni Espanya, ni Europa, res tornaria a ser igual.

La guerra del Francès: 200 anys després és un llibre d'anàlisi del conflicte de la Guerra del Francès polièdric, on a través de diversos treballs elaborats per components de la ISOCAC⁴³

⁴¹ Pierre VILAR, *Assaig sobre la Catalunya ...*, p. 114.

⁴² Ramon ARNABAT, «Presentació» dins Ramon ARNABAT (Coord.). *La guerra del Francès ...*, p. 7.

⁴³ Ideologies i Societat a la Catalunya Contemporània (ISOCAC) és un grup de recerca consolidat del departament d'Història i H^a de l'Art de la Universitat Rovira i Virgili.

desenvolupen diverses temàtiques (cultural, polític, social i econòmic) del panorama tant local/comarcal com nacional.

4.1.1 Aportacions de Josep Fontana⁴⁴

De Josep Fontana, remarcarem tres llibres. El primer és la *Història de Catalunya*⁴⁵, dirigida pel gran Pierre Vilar. D'aquests volums ens centrarem en el cinquè, el que porta com a títol "La fi de l'Antic Règim i la Industrialització. 1787-1868". Fontana ens presenta en ell un estudi total dels fets de la Guerra del Francès, un estudi total on hi aborda temàtiques tant importants com la complexitat dels esdeveniments, la invasió, com transcorrien els combats arreu del territori català, les faccions, com s'organitzà el nou sistema polític... tot això i més amb l'argumentació històrica de fonts primàries, donant un gran rigor al treball.

Per explicar els fets, Fontana es centrarà en bibliografia d'autors espanyols (*La guerra de la Independència en España*⁴⁶; *Historia del levantamiento, guerra y revolución de Espanya*⁴⁷ o volums de congressos sobre la Guerra de la Independència); d'autors francesos (*L'Espagne et Napoléon*⁴⁸, *Los españoles en Francia 1808-1814*⁴⁹); d'autors britànics (*History of the war in the Peninsula and int the South of France*⁵⁰, *A history of the Peninsular War*⁵¹ o el de *The Spanish army in the Peninsular War*⁵²) i d'autors catalans (*Historia crítica de la guerra de la Independència en Cataluña*⁵³ entre d'altres; o *Barcelona durante la ocupación francesa*⁵⁴ i *Catalunya i l'imperi napoleònic*⁵⁵, ambdós de Joan Mercader).

⁴⁴ Josep Fontana és un historiador català que ha centrat els seus estudis en els models de transició de l'Antic Règim cap al capitalisme. És considerat per a molts deixeble d'historiadors com Pierre Vilar, Ferran Soldevila i Jaume Vicens Vives.

⁴⁵ Josep FONTANA, *Història de Catalunya ...*, pp. 145-189.

⁴⁶ Jean-René, AYMES. *La guerra de la Independència en España*. Madrid: Siglo XXI, 1974.

⁴⁷ Comte DE TORENO. *Historia del levantamiento, guerra y revolución de Espanya*. Madrid: Tomás Jordán, 1835-1837; 5 vols.

⁴⁸ Geoffroy de GRANDMAISON. *L'Espagne et Napoléon*. Paris: Plon, 1924; 3 vols.

⁴⁹ Jean-René AYMES. *Los españoles en Francia 1808-1814*. Madrid: Siglo XXI, 1987.

⁵⁰ W.F.P NAPIER. *History of the war in the Peninsula and int the South of France*. Londres: 1828-1840; 6 vols.

⁵¹ Charles OMAN. *A history of the Peninsular War*. Oxford: Clarendon Press, 1902-1930; 7 vols.

⁵² Charles ESDAILE. *The Spanish army in the Peninsular War*. Manchester: University Press, 1988.

⁵³ Antoni DE BOFARULL. *Historia crítica de la guerra de la Independència en Cataluña*. Barcelona: 1886-1887; 2 vols.

El segon llibre del mateix autor porta com a títol *La guerra del Francès. 1808-1814*⁵⁶. Fontana ens presenta el seu assaig sobre el conflicte català, un assaig escrit des del punt de vista institucional. A l'inici, Josep Fontana ens introdueix les causes del conflicte, tant el cas català com el cas espanyol. A més, sense deixar de banda el ja esmentat rigor històric que empara Fontana en els seus llibres, aquest ens presenta al llarg de l'assaig, pels comentaris que realitza, la idea de què l'Imperi de Napoleó aspirava a controlar la monarquia espanyola, no només això, sinó també quin era el punt de vista de Napoleó davant l'exèrcit espanyol (una visió no gaire positiva).

Com a idees concloents, Fontana ens diu que els danys quedaren repartits molt desigualment en la societat catalana, no només a l'agricultura, sinó que la indústria rural, segons Fontana, també va quedar afectada. Per altra banda i en clau vencedora, ja sabem que els sectors conservadors de la societat catalana estaven en contra dels revolucionaris espanyols. En el conflicte els grans vencedors foren els eclesiàstics, eufòrics per la doble victòria contra francesos i liberals i amb el retorn de l'absolutisme al 1814⁵⁷.

També se'ns remarcarà que aquest intent de "revolució liberal", tot i no triomfar al 100%, sí que va penetrar profundament en el conjunt de la població: clar exemple són els pagesos que es resistiren cada vegada més a pagar els impostos tradicionals, duent a terme una "revolució silenciosa". Aquesta idea no només ens la presenta en el seu assaig, sinó que també la podem trobar en diverses presentacions del conflicte bèl·lic, entre elles les de les Jornades d'estudi del Bicentenari de les batalles del Bruc. La seva lliçó inaugural també queda reflectida en la publicació dels actes de congressos⁵⁸.

⁵⁴ Joan MERCADER. *Barcelona durante la ocupación francesa*. Madrid: C.S.I.C, 1949.

⁵⁵ Joan MERCADER. *Catalunya i l'imperi napoleònic*. Montserrat: Abadia, 1978.

⁵⁶ Josep FONTANA, *La Guerra del Francès a Catalunya (1808-1814)*. Barcelona: Pòrtic; Edicions 62, 2008.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 123.

⁵⁸ Josep FONTANA, «Lliçó inaugural les guerres del Francès» dins Núria SAUCH CRUZ (ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja: Editorial Afers, 2011, pp. 15-25.

Fontana ens presenta una part substancial de la societat catalana, que incloïa els senyors terratinents i a l'Església, que es varen mostrar clarament en contra del projecte de reforma liberal, que pretenia associar la lluita patriòtica amb l'esperança d'un canvi polític modernitzant, i li va contraposar un model en què el patriotisme es basava essencialment en el manteniment de la tradició, amb un fort component religiós i que rebutjava per complet les reformes d'abast polític. Defensors d'aquest sector immobiliari a Cadis com a diputats trobem a Ramon Llòzer, Creus, Francesc Papiol o Ramón Utges, <<home d'idees molt sanes i religioses, i amb poca disposició per ser liberal>>⁵⁹.

Cal donar també molta importància també a la participació popular en la guerra. Aquestes capes populars, ens diu Fontana, havia estat determinada en bona mesura el 1808 pel seu malestar davant de la crisi econòmica que el país vivia al llarg del primers anys del segle XIX, una crisi lligades a les epidèmies i a les males collites i agreujades per la caiguda amb el comerç amb les colònies d'Amèrica.

4.1.2 Aportacions d'Antoni Moliner⁶⁰

Abans de seguir entrant més en matèria d'aquesta publicació, i amb la finalitat de fer una breu comparació d'ambdós autors, cal presentar un dels grans entesos sobre la Guerra de la Independència d'Espanya i de la Guerra del Francès com és Antoni Moliner. De Moliner destacarem dues obres: *Catalunya contra Napoleó. La Guerra del Francès. 1808-1814*⁶¹ i *La Catalunya Resistent a la Dominació Francesa (1808-1812)*⁶².

Catalunya contra Napoleó és un estudi molt meticulós i explicat en pèls i senyals de tots els fets succeïts al Principat. La qualitat del treball de Moliner és gràcies a la gran quantitat de fonts primàries que utilitza al llarg del llibre. Tota l'explicació que realitza Moliner té un suport per

⁵⁹ *Ibidem*, p. 16.

⁶⁰ Antoni Moliner és un dels historiadors espanyols més entesos sobre el conflicte de la Guerra de la Independència espanyola i el cas regional de la Guerra del Francès, així ho avalen els seus treballs. Actualment és professor d'història contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona.

⁶¹ Antoni MOLINER, *Catalunya contra Napoleó: La Guerra del Francès 1808-1814*. Lleida: Pagès editors, 2007.

⁶² Antoni MOLINER, *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*. Barcelona: Edicions 62, 1989.

argumentar-ho, donant una imatge més nítida, tant del context històric com de la situació que es vivia. Així doncs, aquest gran treball té com a fonaments i base els documents emparats.

En l'estudi de fàcil lectura, igual que Fontana, realitza una introducció sobre la situació espanyola de l'època. Un cop contextualitzat, Moliner ens presenta els primers aixecaments catalans contra els francesos (com s'organitzaven, com atacaven i resistien...); com ja hem esmentat anteriorment, tots els fets descrits al detall.

Anirem observant tal com transcorre el llibre, que la visió i la manera d'explicar els fets són des d'una perspectiva catalana, és a dir, ens parlarà pràcticament de les accions catalanes. També tractarà els fets de Cadis, però com hem dit, sempre serà des d'una posició catalana. Moliner també ens exposarà gran part dels fets des d'una visió popular de la societat, que són els qui foren més afectats.

Introduïts en el conflicte, a partir de capítols àgils de llegir, ens presentarà, en gran detall, com es formaren les Junes Catalanes i quins foren els seus múltiples problemes. Prosseguint amb una detallada explicació del fets, Antoni Moliner realitzarà una descripció exhaustiva de les capitals provincials catalanes (Girona, Barcelona, Lleida i Tarragona) en la Guerra del Francès i quines foren les conspiracions que es produïren contra la ciutat comtal.

Abans de finalitzar, l'autor tractarà quin va ser el mètode de finançament de la guerra i quin va ser el paper dels sometents i dels Miquelets i les pèrdues materials i humanes que varen produir la Guerra del Francès.

Per acabar el treball, i no menys important, al final trobarem una àmplia cronologia del dia a dia de la Guerra (d'octubre de 1807 a juny de 1814).

A diferència del *Catalunya contra Napoleó*, que té és un estudi històric més de caràcter divulgatiu, *La Catalunya Resistent a la Dominació Francesa (1808-1812)* té un to més historiogràfic i amb una besant més politicoadministrativa.

Antoni Moliner no serà un historiador qualsevol. Albert Balecells ens descriu d'aquesta forma Moliner i el seu estudi *La Catalunya Resistent a la Dominació Francesa*:

<<Fins aquest moment comptàvem amb la magistral obra de Joan Mercader [...]. Ara, gràcies al llibre d'Antoni Moliner, també tenim la història de la Catalunya resistent [...] amb totes les contradiccions i febleses internes de la resistència [...] formant un conjunt realista, complex i dialèctic, molt lluny de la vella visió romàntica –de vegades espanyolista– basada en imatges magnificades i descontextualitzades [...]. Aquest llibre representa una aportació cabdal, des del nostre passat històric, a la història de l'Europa napoleònica>>⁶³.

4.1.3 Comparació de les publicacions de Fontana i de Moliner

Un punt on coincideixen Josep Fontana i Antoni Moliner és quan ambdós ens parlen dels organismes d'administració afins a Madrid i en contra del nou rei francès. Parlem de les Junes Superiors, concretament la que es constituí el 18 de juny de 1808 a Lleida, un cop la capital catalana caigués en mans franceses. Els dos ens afirmen que un cop les institucions estigueren en mans dels francesos, els insurrectes crearen tribunals i hisendes alternatives com a necessitat de cobrir els pagaments que generaven la guerra, ja que “no es podien atendre a les magres quantitats que es rebien del govern central instal·lat a Cadis”⁶⁴. Moliner a més ens parla de les juntes com a *<<organismes fora de la legalitat vigent que no existien abans ni el dret espanyol preveia el seu establiment [...] que van néixer per la pressió popular (alguns testimonis parlen de “poble de baix”)>>⁶⁵*. No obstant, paradoxalment la població popular recorria a ciutadans de condicions socials altes perquè els representessin en aquestes noves institucions.

El braç militar és un altra peça fonamental que Fontana ens remarca; un braç el qual no marca la seva autoritat ni és de referència. Josep Fontana ens diu que *<<el fracàs, en especial a Catalunya, dels exèrcits reials espanyols, mal organitzats, mal equipats [...] i sobretot mal dirigits>>⁶⁶*. A més d'aquests mals atributs, i per acabar d'arrodonir el ridícul estrepitós, molts d'ells abandonaren Tarragona i Catalunya.

⁶³ *Ibidem*, p. 6.

⁶⁴ Josep FONTANA, «Lliçó inaugural ... », p. 19.

⁶⁵ Antoni MOLINER, *La Catalunya resistent ...*, p. 16.

⁶⁶ Josep FONTANA, «Lliçó inaugural ... », p. 21.

Aquesta fracàs militar donarà un gran protagonisme la guerrilla. Catalunya agafarà una forta tradició a partir del segle XIX actes vandàlics produïts per partides armades com els bandolers, sometents, miquelets, contrabandistes... unes guerrilles que lògicament es formaran arran d'aquest buit de defensa que proporcionaven les institucions. La seva participació social era molt ampla, segons Fontana. Per altra banda, aquest fracàs serà també degut perquè la població catalana es negava a reclutar-se en les quintes de l'exèrcit regular. Antoni Moliner ens ho confirma en un document de la trobat de la Proclama de la Junta Superior a Manresa (novembre de 1809) a l'Arxiu de la Corona d'Aragó:

<<Catalans no hi á mes temps. Es hora de desengañarnos. La pàtria crida a veus funestas que som banuts. La traïció abunda. Esta veu de la quinta vos amenaza i vol portarvos al pativuulo. Ningu entregeu les armes [...]. Los galons són nostros enemichs. La quinta vol portar-vos a la mort...>>⁶⁷.

Les classes populars catalanes varen aportar a la guerra no només la sang, també gran part dels recursos, a part d'impostos i de demanar préstecs obligatoris a ciutadans més benestants. A més, si això no fos poc, guerrillers i militars recaptaven forçosament per a les poblacions tota mena de subministraments; i per "acabar de rematar" aquests atacs, calia sumar-los-hi les partides franceses que vagabundejaven amunt i avall del territori.

Tot i el retorn a l'absolutisme i l'aparent finalització del programa liberal, Fontana ens afirma que aquest va arrelar-se, no en la seva totalitat, en diverses capes socials, com varen ser les capes populars urbanes o la pagesia. En el primer cas, la classe popular urbana va donar suport a un intent d'aixecament liberal encapçalat pel general Lacy al 1817, i tres anys després, al 1820, el fabricants de la ciutat comtal *<<tancaren las fàbricas y feren eixir los treballadors>>⁶⁸* perquè es dirigessin al pla de Palau a manifestar-se a favor del restabliment de la Constitució.

Per altra banda i com ja hem esmentat anteriorment (ja que Fontana també ho remarca en aquestes actes), la pagesia, tot i no assimilar el programa liberal burgés, sí que va absorbir certes idees de la "revolució liberal", en general fou gràcies a l'experiència viscuda en aquests anys. Segons Fontana, el camperols varen fer la seva pròpia revolució silenciosa a partir d'anar

⁶⁷ *Ibidem*, p. 243.

⁶⁸ Josep FONTANA, «Lliçó inaugural ... », p.24.

eliminant pas a pas el vell sistema agrari de drets: defraudar en el pagament del delme, resistint-se als drets senyorials...

En el cas de *Catalunya contra Napoleó* i *La guerra del Francès*, en general les dues obres són valorades molt positivament ja que ens expliquen molt correctament els fets de la Guerra del Francès.

A primera vista, la gran diferència entre les dues obres és en la informació que trobem i com s'explica aquesta informació. *La Guerra del Francès* és un assaig on l'autor ens presenta els fets necessaris per entendre el conflicte bèl·lic. Per l'altra banda, *Catalunya contra Napoleó*, no només és un llibre on no s'estudien alguns temes que Fontana no tracta, a més també s'amplien i es desenvolupen molts més temes.

Un altre punt de vista que podem observar és que Moliner, en comparació a Fontana, utilitza un gran nombre de fonts primàries, cartogràfiques i iconogràfiques (memòries, textos oficials gravats, quadres, mapes, cançons, al·legories, fotografies...). Fontana també n'utilitzarà, però seran moltes menys i únicament de caràcter primari.

La gran diferència entre les dues obres és el punt de vista utilitzat per explicar la Guerra del Francès: Fontana ens presenta el volum des del punt de vista institucional (caràcter polític) i Moliner ens aborda totes les classes socials, no només les classes altes, sinó també les classes baixes (caràcter social). Fontana ens afirmarà que “*examinar la conducta de les classes dirigents de la societat catalana ens ajuda a copsar les seves motivacions*”⁶⁹.

Un tema no tractat per Fontana però sí per Moliner és la segregació de Catalunya d'Espanya i l'agregació de Catalunya a la França napoleònica (1812), una unió francesa que durarà molt poc per la falta de col·laboració dels notables, la resistència passiva dels habitants i l'oposició de militars napoleònics. Sí que el règim de Napoleó va dur a terme millores en aquest poc temps, però sovint es produïa de males maneres.

⁶⁹ Josep FONTANA, *La Guerra del Francès ...*, p 38.

Finalment i com a conclusió fonamental a la que arriben els dos historiadors és que la guerra va ser important per allò que va destruir i no per allò que va construir, donant peu a que catalans i espanyols lluitessin plegats contra els francesos, tot i que lògicament, els seus interessos posteriorment es tornessin a enfrontar.

Tot i dur a terme una comparació dels pros i contres entre les dues obres, cal destacar la fluïdesa i el rigor emparat pels dos autors per explicar un conflicte tant enrevessat com és la Guerra del Francès. Personalment m'agradaria destacar un apartat, des del meu punt de vista interessantíssim, d'Antoni Moliner: el que tracta la propaganda de l'època. Per què tant rellevant? Bàsicament perquè aquests tipus de documents eren unes de les principals fonts d'informació de la època, ja que ens donen una visió del quotidià i de les classes populars (articles de diaris, auques, cançons populars...).

En clau sobiranista, Fontana ens argumenta que aquest conflicte no té la intenció de recuperar els drets que els catalans van perdre cent anys abans amb la Guerra de Successió, ens els contrari, va servir per impulsar el concepte d'Espanya moderna davant de l'Antic Règim. Sí que fou el poble català qui, davant la passivitat de les autoritats i les classes altes, va aixecar-se contra l'invasor francès, en defensa de la pàtria, el rei i la religió, però també per la defensa de la família, la propietat, els camps, de la terra i del Principat. Moliner també ens diu que la Guerra del Francès ha estat interpretada com un signe clar d'espanyolitat, un sentiment que refermà el sentiment espanyol i que donà suport al nou monarca Ferran VII.

Ara sí, per finalitzar l'apartat, m'agradaria acabar amb unes paraules d'elogi que el mestre Fontana realitza a Antoni Moliner al seu apartat "Recomanacions de lectura", unes paraules que ens donen a conèixer la importància de la obra de Moliner:

*"La bibliografia sobre la Guerra del Francès produïda en el conjunt de l'Estat espanyol, fins no fa gaire temps, estava dominada pels estudis exclusivament als fet militars, amb molt poques visions al conjunt [...]. La situació ha canviat feliçment en els darrers temps, amb les aportacions que ha fet Antoni Moliner Prada i Maties Ramisa. [...] Tant ell com Moliner figuren també entre els que han fet les millors aportacions"*⁷⁰.

⁷⁰ *Ibidem*, p.139.

5. EL PAS DE LA GUERRA DEL FRANCÈS PEL PENEDÈS

A continuació es presenten els esdeveniments més destacats que es varen produir al Penedès en el període de la Guerra del Francès. Per explicar aquests fets, m'he basat amb les cròniques d'Isidre Mata del Racó, un pagès benestant i un dels grans hisendats del Penedès⁷¹ de Sant Pau d'Ordal (Subirats⁷²) que va deixar escrita de forma molt completa tots els esdeveniments que va haver de viure en primera persona i que arriben fins el dia 20 d'octubre de 1813. Aquestes cròniques foren recollides íntegrament per Josep Colomé⁷³. Per complementar la recerca, he emprat diversos treballs locals sobre la comarca i Vilafranca i el seu pas dels francesos, entre ells «Els ordres religiosos del Penedès al pas dels francesos»⁷⁴, «Efemèride de l'Arboç en la Guerra del Francès»⁷⁵ i «Dades inèdites sobre els esdeveniments de la guerra a Vilafranca»⁷⁶

5.1 Els esdeveniments que varen succeir al Penedès

La primera patrulla francesa que arribà a Vilafranca fou d'Isidre Mata del Racó:

<<Dimecres al dematí, dia 10 del mes de març del dit any 1808, de la cavalleria francesa que hi havia a Sants eixí una patrulla de 16 soldats de cavall amb un oficial per anar a Vilafranca, que hi arribaren a la tarda. Esta fou la primera patrulla francesa [que] anà a Vilafranca. [...] L'endama se'n tornaren a Barcelona>>⁷⁷.

Aquestes accions eren repetides dia rere dia amb la finalitat de controlar el territori i evitar que es produïssin alguna conspiració i per a descansar:

<<De dit dia en avant, un dia per altre, eixia una patrulla de cavalleria francesa de 16 soldats de cavall i un oficial de Sants o de Barcelona per anar a Vilafranca. lo general xefe francès, Duhesme, tenia esta precaució de fer dita patrulla de Barcelona a Vilafranca per observar si s'armava alguna gent o alguna conspiració contra l'exèrcit

⁷¹ Disposava de més de 100 hectàrees de terra.

⁷² Municipi de la comarca de l'Alt Penedès. Al 1764, la Parròquia de Sant Sadurn de Subirats va separar-se del municipi de Subirats, donant a néixer el nou municipi de Sant Sadurn d'Anoia.

⁷³ Josep COLOMÉ (ed.). *Els mons d'Isidre Mata del Racó: notes d'un propietari pagès al Penedès de la fi de l'Antic Règim*. Sant Sadurn d'Anoia: Ajuntament, 1997.

⁷⁴ Remei VENDRELL. «Els ordres religiosos del Penedès al pas dels francesos». *Miscel·lània Penedesenca* 9, 1987, pp. 129-136. [Institut d'Estudis Penedesencs].

⁷⁵ Josep Mª JANÉ. «Efemèride de l'Arboç en la Guerra del Francès». *Miscel·lània Penedesenca* 18, 1994, pp. 323-336. [Institut d'Estudis Penedesencs].

⁷⁶ Joan SOLÉ BORDES. «Dades inèdites sobre els esdeveniments de la guerra a Vilafranca» dins de Núria SAUCH CRUZ (ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja: Editorial Afers, 2011, pp.191-199.

⁷⁷ Josep COLOMÉ (ed.), *Els mons d'Isidre Mata del Racó ...*, p. 114.

francès. [...] Dormiren a Vilafranca [...]; alguna vegada dita patrulla arribà fins als Monjos i una vegada fins a l'Arboç>>⁷⁸.

Mesos després, concretament els dies 8 i 10 de juny, Vilafranca va viure una de les primeres confrontacions importants, segons ens descriu Isidre Mata del Racó:

<<Anaren per la carretera nova a Vilafranca, a on s'hi trobava lo dia del motí o revolució contra els francesos que los sometents, en crescut número, entraren a la vila la tarda del dia 8 de juny de dit any 1808. Se juntaren los sometents per fer foc als francesos>>⁷⁹.

Segons Solé i Bordes, basant-se en la descripció de Mn. Valentí Muntades⁸⁰, ens presenta l'entrada de sometents a la vila. El dia 8 de juny de, cap a les sis de la tarda i després d'haver mort l'agutzil, els sometents s'adreçaren a la casa del governador, i com que no el trobaren l'hi mataren la dona i l'hi cremaren continguts de l'habitatge i papers; seguidament, assassinaren al secretari del governador públicament, cremaren la casa de l'alcalde major. Finalment es reuniren a la vila uns 6.000 homes que varen assolar la vila i el seu entorn. Dos dies després, el 10 de juny, quan tornaren les tropes franceses de Tarragona, el sometent va col·locar a l'entrada de Vilafranca, concretament a la creu de Sant Salvador, dos canons. A les deu del matí, s'inicià un foc creuat fins que es quedaren sense munició, aleshores, varen anar a parlar amb el general francès per demanar respecte a la capital penedesenca. Aquest respecte no va ser acceptat, fent que els francesos entraren a la vila a quarts de quatre de la tarda; al mateix temps que els vilafranquins fugien de la vila⁸¹

Canviant de població penedesenca, l'Arboç del Penedès el 9 de juny de 1808 visqué, després del Bruc, <<les dos primeres batalles de Catalunya [que] donaren los sometents als francesos>>⁸².

Una batalla de gran duresa, com ens descriu Isidre Mata del Racó a continuació:

<<En la vila de l'Arboç estaven reunits en crescut número los sometents. Arribà [...] la vanguarda francesa [...] la tarda del dia infausto i desgraciat per a la vila de l'Arboç. Los sometents se posaren a l'altura, detràs la vila, a la part de la Gornal, i per les finestres de les cases los feren un foc molt viu. Esta resistència infundí molt de terror a les tropes franceses, de tal manera que no volien passar endavant. Quan lo general

⁷⁸ *Ibidem*, p. 114.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 117.

⁸⁰ Vilafranca del Penedès: Arxiu Parroquial, Llibre d'Òbits, 1808.

⁸¹ Joan SOLÉ BORDES, «Dades inèdites ... », pp. 193-194.

⁸² Josep COLOMÉ (ed.), *Els mons d'Isidre Mata del Racó ...*, p. 123.

Chabran hague passat lo poble de la Gornal [...] féu alto, i allí tingué un consell de guerra amb la sua plana major. Resolgueren d'entrar a la vila, i per executar-ho feren parar al davant la cavalleria, amb alguns peces d'artilleria rodejaren la vila i la infanteria per la carreter nova. Amb esta novetat, [...] los sometents, fet una vigrosa resistència, casi tots se retiraren per la part de Banyeres i Castellet. L'infame general Chabran francès, per venjar-se de la noble resistència li feren los sometents en la vila de l'Arboç, donà la bàrbara i cruel ordre a les sues tropes [que] matessin indistintament a homes, dones i criatures [que] es trobessin a la vila, la saquegessin i, finalment, la cremessin. [...]>>⁸³.

El què en aquella època havia estat la segona “vila reial” del Penedès, l'Arboç quedà empobrida, deshabitada i tardà més d'un segle a refer-se i possiblement no del tot⁸⁴. Arran de l'incendi de la població, fins a la segona meitat del segle XX, Solé Bordes ens afirma que encara es sentia per la vila l'expressió “Foc a l'Arboç”, referint-se a la necessitat de realitzar alguna tasca de forma immediata⁸⁵.

Seguint les narracions d'Isidre Mata del Racó, després dels diversos conflictes entre francesos i espanyols, els atacs seguiren entre espanyols i afrancesats, tant és així que després d'assassinar l'agutzil major de Vilafranca a la Granada, <<dotze mil homes, parteixen de La Granada i entraren a Vilafranca cridant “Viva Espanya” i “Mòriren los francesos”>>⁸⁶. Això va esdevenir el 8 de juny de 1808. No només assassinaren l'agutzil, també assassinaren a alts càrrecs. Davant l'anarquia i les baralles contínues entre el representant de la Junta de Vilafranca i la Junta d'Igualada, el dia 23 de juny de 1808 la Junta superior va decidir traslladar la capital del corregiment a Igualada. El 6 de juliol, la capitalitat del corregiment retornarà a Vilafranca⁸⁷.

No només Vilafranca i l'Arboç foren poblacions importants, la petita població d'Ordal fou estratègicament molt important ja que era l'enllaç de la capital penedesenca amb la zona del Llobregat, a més que Ordal també era utilitzat com a campament militar.

De cop i volta, seguint les explicacions d'Isidre Mata del Racó, fem un salt de dos anys. Enrtem al 1810 on ens explica en les seves notes diversos moviments dels exèrcits a la zona d'Ordal. El

⁸³ *Ibidem*, p. 123.

⁸⁴ Josep Mª JANÉ, «Efemèride de l'Arboç en la Guerra del Francès», p. 330.

⁸⁵ Josep COLOMÉ (ed.), *Els mons d'Isidre Mata del Racó ...*, p. 193.

⁸⁶ *Ibidem*, pp.136-137.

⁸⁷ Antoni MOLINER, *Catalunya contra Napoleó ...*, p. 71.

perquè d'aquest salt en el temps el desconeixem. El que si que sabem gràcies a Josep Mª Jané, historiador local, és que <<durant el 1809, el Penedès va ser ocupat per 11.000 francesos, contínuament assotats pels guerrillers que els sorprenien amb estratègiques emboscades>>⁸⁸.

Els anys 1811 i 1812 foren uns anys molt durs, tant pel fred com la sequera i la fam. Les viles penedesenques, igual que la resta de viles catalanes, aquestes varen ser escanyades econòmicament. A part de pagar impostos per seguir subvencionant la guerra, havien de contribuir amb milers de racions diàries d'aliment, ambdós faccions, tant els resistents com els invasors. Això no només agreujarà els conflictes, sinó que moltes viles estaran en una situació de misèria absoluta.

Al llarg de les intrusions franceses a la capital penedesenca, un grup força afectat foren les ordres religioses que s'establien a Vilafranca. Segons ens apunta la historiadora local Remei Vendrell en el seu treball «Els ordres religiosos del Penedès al pas dels francesos»⁸⁹, els Dominics de Sant Raimon de Penyafort, els que habitaven als Trinitaris, els Caputxins vilafranquins i els Franciscans varen viure un gran nombre d'hostilitats en mans dels francesos.

Entrats a mitjans de 1813, concretament el 4 de juliol, el general Suchet abandonava la ciutat de València. Ja s'acabava la guerra i per retornar cap a França, les tropes franceses varen passar pel Penedès:

<<Als 4 de juliol de l'any 1813, abandonada la ciutat de València, vingué per la carretera real de Tortosa i Tarragona, a Catalunya l'excel·lentíssim senyor Lluís Suchet, mariscal de l'Imperi Francès de Napoleon Bonaparte [...]. Havent arribat a Vilafranca la primera divisió la vigília de Sant Jaume, dia 24 de juliol de l'any 1813, dia infausto per a Vilafranca i pobles veïns, i particularment per a mi, posà lo quartel general a Vilafranca [...]>>⁹⁰.

Segons ens diu Isidre Mata del Racó, després del seu arrestament acusat d'espionatge, fou portat a la petita presó de la casa de la vila vilafranquina. A part de suposat espia, segons els francesos, al mateix any <<era regidor elegit per la nova constitució de les Corts>> i a més, quan el van arrestar portava...:

⁸⁸ Josep Mª JANÉ, «Efemèride de l'Arboç en la Guerra del Francès», p. 327.

⁸⁹ Remei VENDRELL, «Els ordres religiosos del Penedès al pas dels francesos», pp. 129-136.

⁹⁰ Josep COLOMÉ (ed.), *Els mons d'Isidre Mata del Racó ...*, p. 163.

<<una nota o apuntació que havia escrita aquell mateix dematí sobre les ocurrencies particulars de les tropes franceses de Vilafranca i demés punts, i particularment havia notat que lo dia 7 d'agost de dit any 1813 lo coronel espanyol don Josep Manso vingué des de Castella amb tres batallons i 200 soldats de cavall [...] a agafar o sorprendre lo batalló de tropes italianes que feien farina al molí de Vilarnau de Sant Sadurní>>⁹¹.

Amb Isidre Mata del Racó arrestat, Vilafranca el dia 14 d'agost de 1813 era ocupada per més de 30 mil soldats francesos, els quals marxaven en direcció Tarragona. Isidre, igual que la resta de presos, hagueren de seguir l'exèrcit ja que no volien deixar cap pres a la presó. Després destrossar Tarragona, exèrcit i presoners arribaren a Vilafranca el dia 20 d'agost.

Finalment, després de que el dia 22 d'agost l'exèrcit francès marxessin de Vilafranca i que Isidre Mata del Racó passés 18 dies a la presó de Sant Feliu de Llobregat, el penedesenc quedà lliure.

Malgrat la seva llibertat, els conflictes en el Penedès seguien. Després d'abandonar-lo i direcció al Llobregat, el general Suchet retornà al Penedès després de que a la creu d'Ordal els esperava un exèrcit de soldats anglesos i espanyols. La batalla es produí aproximadament sobre les 12 de la nit del 13 de setembre. Aquesta durà 3 hores i fou molt llarga i dura⁹². Després de la batalla, l'exèrcit francès tronà cap a Vilafranca per la carretera de Begues i Olesa. Els dies posteriors de la batalla d'Ordal l'exèrcit francès s'escampà per les poblacions de la Granada, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Sadurní i Vilafranca, dent a terme saquejos i robatoris. Finalment el 17 de setembre abandonaren Vilafranca i els pobles del Penedès.

Després de que Isidre Mata del Racó marxés exiliat del Penedès després de ser alliberat, al 1 de setembre de 1813 retornà a Vilafranca amb la seva dona després d'escapar diversos dies a Barcelona.

⁹¹ *Ibidem*, p. 163.

⁹² *Ibidem*, p. 174.

5.2 Historiografia penedesenca sobre el pas del conflicte bèl·lic per terres penedesenques

Segons ens afirma el professor i historiador Joan Solé Bordes⁹³ tots els llibres d'història a l'entorn del tema de la guerra del Francès a la capital penedesenca, van ser font fonamental i base la crònica que va deixar Mn. Valentí Muntades, qui fou rector de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca⁹⁴.

Anys posteriors, gràcies a Manuel Benach, es va conèixer un segon relat dels fets, tal com es narra en una carta de Lluís Freixas Blanch⁹⁵. Més recentment, Josep Colomé ens va aplegar parcialment la crònica d'Isidre Mata del Racó⁹⁶,

Els esdeveniment de la guerra del Francès a l'entorn penedesenc, únicament se'n conserven cròniques i interpretacions de caràcter plural. Tot i les aportacions més recents que hem esmentat anteriorment de Benach i de Colomé, avui en dia ens manca un estudi total sobre els esdeveniments. Joan Solé Bordes ens expressa aquest estat de sorpresa en el seu treball, com podia ser que hi hagués tanta poca informació “entre 1808 i 1813 en un punt com Vilafranca, on convergien les dues principals vies de pas; per una banda, la de Barcelona a Tarragona, i, per l'altra, la que es dirigia cap a l'interior del Principat”⁹⁷.

Per a dur a terme aquest apartat, ens basarem amb els relats viscuts per Isidre Mata del Racó.

Segons ha anat evolucionant la lectura de les seves notes, en elles s'hi observa dos elements crucials: la seva manera d'actuar i de pensar. Concretament la segona, ens manifesta la ideologia i les contradiccions d'una classe agrària, els pagesos benestants, a la qual hi pertanyia Isidre Mata del Racó, les seves afinitats i admiració pel món aristocràtic, la seva religiositat i la defensa d'una societat estamental, contrasten amb l'enfrontament que manté amb els detentors dels drets senyorials.

⁹³ Joan Solé i Bordes és filòleg i historiador local. Ha dedicat llarg de la seva vida a l'ensenyament secundari. També ha publicat textos de temàtica local i comarcal d'autors del segle XIX i XX i la publicat diversos estudis històrics principalment sobre aspectes culturals i socials d'aquesta època al Penedès.

⁹⁴ Joan SOLÉ BORDES, «Dades inèdites ... », p. 191.

⁹⁵ Manuel BENACH, *El corregidor Lluís Freixas i la Guerra del Francès*, pp. 9-35.

⁹⁶ Josep COLOMÉ (ed.), *Els mons d'Isidre Mata del Racó ...*, pp. 104-166.

⁹⁷ Joan SOLÉ BORDES, «Dades inèdites ... », p. 192.

En l'apartat del llibre, Isidre Mata del Racó ens parla dels conflictes armats de la època, dels quals el que ens hi dedica més pàgines és el de la Guerra del Francès. En aquestes pàgines, l'autor ens presenta la seva experiència personal combinada amb notícies que l'hi arriben dels moviments de les tropes franceses, com per exemple les batalles del Bruc o les ocupacions de Montjuïc i la Ciutadella.

En el marc local, Isidre Mata del Racó destaca diversos conflictes al Penedès: l'entrada de sometents a Vilafranca, l'organització del cordó defensiu al Llobregat, el saqueig de l'Arboç o l'entrada de les tropes franceses a Vilafranca. En el cas de Vilafranca del Penedès, ens diu Josep Fontana, els francesos hi entraren 53 vegades en el transcurs de la guerra⁹⁸.

D'altra banda, també se'ns presenta els relats del seu arrest, acusat d'espionatge, i el suborn que va dur a terme l'ordalenc per tal d'aconseguir salvar la seva vida.

Aquest llibre ha estat el llibre fonamental per explicar els fets de la guerra en el cas del Penedès i relacionar-los amb episodis catalans o nacionals.

⁹⁸ Josep FONTANA, «Lliçó inaugural ... », p. 23.

6. CONCLUSIONS

Probablement després d'endinsar-nos dins del conflicte de la Guerra d'Independència espanyola, més coneguda a Catalunya com la Guerra del Francès, podem confirmar que aquest enfrontament bèl·lic va ser molt complex. Tots els historiadors que hi han treballat, han observat que un dels principals problemes és que per estudiar el conflicte hi ha diversos fronts oberts, no només l'espanyol vers el francès, sinó també el català vers l'espanyol i vers el francès.

El treball de Pierre Vilar, *Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII*, ja ens presenta el problema entre ocupats i resistents. Arrel d'aquest plantejament base ens presenta les seves teories, que són de caràcter ideològic.

En la mateixa línia trobem Josep Fontana i Antoni Moliner. Tant Fontana com Moliner no només ens pretenen explicar el desenvolupament del conflicte bèl·lic o de les institucions tant espanyoles com catalanes, per posar un exemple; Fontana i Moliner, a través dels seus treballs, ens presenten una “guerra subterrània” en el triangle català-espanyol-francès, mostrant sempre els catalans com la moneda de canvi de francesos i espanyols.

Aquests tres exemples aborden el cas de la Guerra del Francès, el conflicte regional de la Guerra d'Independència espanyola. Tots ells han tingut com a treballs de partida els de Joan Mercader, qui, com ha hem dit en anterioritat, era un dels principals estudiosos catalans sobre el conflicte. En el cas de Moliner i Fontana, tot i fer ús dels treballs de Mercader, també s'han anat complementant entre ells dos.

Tot i així si, com hem fet en el treball, també parem atenció sobre la historiografia que s'ha escrit sobre la Guerra d'Independència, ja sigui per autors nacionals com estrangers, observem que el discurs canvia totalment. En ells, no només es presenta l'explicació dels fets viscuts, sinó que també s'encara molt més cap a uns treballs de caire militar on s'hi exalta el procés d'unió del poble espanyol contra Napoleó; contra la revolució; contra el model de Nou Règim francès.

Pedro Rújula, gràcies al seu destacat treball on compara diversos estudis sobre el tema estudiat, ja ens presenta aquesta diversitat de punts d'estudi del conflicte, però sempre, tot i la necessitat de voler reescriure una "nova història", aquests acaben anant al mateix punt: la identitat nacional espanyola es forja gràcies a la defensa contra el "diable francès", una defensa que donarà un sentiment unitari al poble espanyol.

Ja entrant a parlar, finalment, de l'últim apartat i font de motivació del treball, el pas de la guerra del francès pel Penedès, dir que agafant-me a l'opinió personal de l'historiador local Joan Solé Bordes, on ens deia que li sobtava molt que un terreny estratègic com era el Penedès (just al bell mig de Tarragona i Barcelona) hi hagués tanta poca informació entre els anys 1808 i 1813. No obstant, podem estar molt agraïts a Josep Colomé i el seu extens treball en divulgar les cròniques d'Isidre Mata del Racó. Els originals, que poden ser consultats a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès (Vilafranca del Penedès), crec que són la millor font primària (sense deixar de banda la crònica de Mn. Valentí Muntades) sobre els fets de la Guerra del Francès al Penedès. El gran valor d'aquesta obra és que no només ens narra les vivències personals del propi Isidre Mata del Racó, sinó que ens va narrant els fets que es va assabentant que es produeixen a la resta del territori català.

Veiem doncs que la participació del Penedès a la Guerra del Francès ha estat total. Un punt d'inflexió total (social i polític) tant a la societat espanyola com penedesenca que veurà com molts pobles quedaran eliminats del mapa ja sigui per la pèrdua de població com per l'ofegament econòmic per pagar les despeses del conflicte dels dos bàndols. Clar exemple n'era la vila de l'Arboç, la qual va passar de ser la segona vila reial del Penedès a pràcticament desaparèixer.

Finalment, després d'abordar un conflicte tant complex i abans de finalitzar el treball, m'agradaria agrair a diverses persones que m'han ajudat a fer possible el treball. Primerament agrair a la Dra. Teresa Abelló i Güell, professora del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, pel seguiment que m'ha anat fent al llarg d'aquests últims mesos.

També agrair novament a la Dra. Teresa Abelló i al Dr. Giovanni Cattini per la seva docència enguany a les assignatures d'Història Contemporània d'Espanya i Història Contemporània de Catalunya respectivament, i que gràcies a les seves classes i explicacions em van ajudar a tirar endavant aquest treball.

Per acabar, m'agradaria donar les gràcies a Josep Maria Masachs, actual director de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès, per les facilitats que m'oferia a l'Arxiu; i no oblidar-me, per suposat, de la meva família, la qual m'ha animat i m'ha donat suport dia rere dia en l'elaboració del treball.

Gràcies a tots en aquest quart any de carrera.

7. BIBLIOGRAFIA

7.1 Manuals d'història d'Espanya

CARR, Raymond (1983). *España 1808-1875*. Barcelona: Ariel (2a ed.).

FUSI, Juan Pablo; PALAFOX, Jordi. *España 1808-1996. El Desafío de la Modernidad*. Madrid: Espasa, 1998 (4a ed.).

LYNCH, John (Dir.). *Historia de España. La etapa liberal: 1808-1898*. Madrid: Ediciones Diario El País, 2007.

PAREDES, Javier (Coord.) (2002). *Historia contemporánea de España (siglo XIX)*. Barcelona: Ariel (2a reimpr.).

7.2 Bibliografía específica

7.2.1 Guerra de la Independència d'Espanya i Guerra del Francès

ARNABAT, Ramon (Coord.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2013.

- *Ibidem*, «Presentació», dins ARNABAT, Ramon (Coord.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2013, pp 7-8.

AYMES, Jean-René. *La guerra de la Independencia en España*. Madrid: Siglo XXI, 1974.

- *Ibidem*, *Los españoles en Francia 1808-1814*. Madrid: Siglo XXI, 1987.

BOFARULL, Antoni De. *Historia crítica de la guerra de la Independencia en Cataluña*. Barcelona: 1886-1887; 2 vols.

CAYUEA, Gregorio; GALLEGO, José Ángel. *La Guerra de la Independencia: historia bélica, pueblo y nación en España, 1808-1814*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2008.

CUENCA, José Manuel. *La Guerra de la Independencia: un conflicto decisivo (1808-1814)*. Madrid: Encuentro, 2006.

DIEGO, Emilio De. *España, el infierno de Napoleón: 1808-1814, una historia de la Guerra de la Independencia*. Madrid: La esfera de los libros, 2008.

ESDAILE, Charles. *The Spanish army in the Peninsular War*. Manchester: University Press, 1988.

- *Ibidem*, *La Guerra de la Independencia: una nueva historia*. Barcelona: Crítica, 2004.

FONTANA, Josep. *La quiebra de la monarquía absoluta 1814-1820*. Barcelona: Ariel, 1983 (4a ed.).

- *Ibidem*, «Guerra Gran» dins *Història de Catalunya. La fi de l'Antic Règim i la Industrialització 1787-1868*. Barcelona: Edicions 62, 1996, (5a ed.), pp. 130-141.
- *Ibidem*, «La Guerra del Francès» dins *Història de Catalunya. La fi de l'Antic Règim i la Industrialització 1787-1868*. Barcelona: Edicions 62, 1996, (5a ed.), pp. 145-182
- *Ibidem*, *La Guerra del Francès a Catalunya (1808-1814)*. Barcelona: Pòrtic; Edicions 62, 2008.
- *Ibidem*, «Lliçó inaugural les guerres del Francès» dins SAUCH CRUZ, Núria (ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja: Editorial Afers, 2011, pp. 15-25.
- *Ibidem*, «Les Guerres del Francès», dins ARNABAT, Ramon (Coord.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2013, pp. 9-24.

FRASER, Ronald. *La maldita guerra de España, historia social de la Guerra de la Independencia (1808-1814)*. Barcelona: Crítica, 2006.

GRANDMAISON, Geoffroy De. *L'Espagne et Napoléon*. Paris: Plon, 1924; 3 vols.

MARTÍNEZ RUIZ, Enrique. *La Guerra de la Independencia (1808-1814), claves españolas en una crisis europea*. Madrid: Sílez, 2007.

MERCADER, Joan. *Barcelona durante la ocupación francesa*. Madrid: C.S.I.C, 1949.

- *Ibidem*, *Catalunya i l'imperi napoleònic*. Montserrat: Abadia, 1978.

MOLINER, Antoni. *La Catalunya resistent a la dominació francesa (1808-1812)*. Barcelona: Edicions 62, 1989.

- *Ibidem*, *La guerra de la Independencia en España (1808-1814)*. Alella: Nabla, 2007.
- *Ibidem*, *Catalunya contra Napoleó: La Guerra del Francès 1808-1814*. Lleida: Pagès editors, 2007.

NAPIER, W.F.P. *History of the war in the Peninsula and in the South of France*. Londres: 1828-1840; 6 vols.

OMAN, Charles. *A history of the Peninsular War*. Oxford: Clarendon Press, 1902-1930; 7 vols.

ROURA, Lluís. «Catalunya i la França de la Revolució» dins AYMES, Jean-René (ed.). *España y la Revolución Francesa*. Barcelona: Crítica, 1989, pp. 168-192.

- *Ibidem*, «Guerra Gran» dins *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992, pp. 528-530.
- *Ibidem*, *Guerra Gran a la ratlla de França: Catalunya dins la guerra contra la Revolució Francesa: 1973-1975*. Barcelona: Curial, 1993.

RÚJULA, Pedro. «Tendencias historiográficas en el bicentenario de la Guerra de la Independencia» dins ARNABAT, Ramon (Coord.). *La guerra del Francès. 200 anys després*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2013, pp. 163-185.

SAUCH CRUZ, Núria (ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja: Editorial Afers, 2011.

TORENO, Comte De. *Historia del levantamiento, guerra y revolución de Espanya*. Madrid: Tomás Jordán, 1835-1837; 5 vols.

VILAR, Pierre. «Quelques aspects de l'occupation et de la resistance en Espagne en 1794 et au temps de Napoléon » dins *Occupants-Occupés, 1792-1815. Actes du Colloque qui s'est tenu à Bruxelles les 29 et 30 janvier 1968*. Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 1969.

- *Ibidem*, «Patrie et nation dans le vocabulaire de la guerre d'indépendance espagnole». *Annales Historiques de la Révolution Française*, 206, (octubre-desembre de 1971).
- *Ibidem*, *Assaig sobre la Catalunya del Segle XVIII*. Barcelona: Curial, 1973.
- *Ibidem*, «Ocupació i resistència durant la Guerra Gran i en temps de Napoleó» dins VILAR, Pierre. *Assaig sobre la Catalunya del Segle XVIII*. Barcelona: Curial, 1973, pp. 93-132.
- *Ibidem*, «Pàtria i nació en el vocabulari de la guerra contra Napoleó» dins VILAR, Pierre. *Assaig sobre la Catalunya del Segle XVIII*. Barcelona: Curial, 1973, pp. 133-171.

7.2.2 Guerra del Francès al Penedès

BENACH Manuel, *El corregidor Lluís Freixas i la Guerra del Francès*. Vilafranca del Penedès: l'autor, 1968.

COLOMÉ, Josep (ed.). *Els mons d'Isidre Mata del Racó*. Sant Sadurní d'Anoia: Ajuntament, 1997.

JANÉ, Josep Maria. «Efemèride de l'Arboç en la Guerra del Francès». *Miscel·lània Penedesenca* 18, 1994, pp. 323-336. [Institut d'Estudis Penedesencs].

SOLÉ BORDES, Joan. «Dades inèdites sobre els esdeveniments de la guerra a Vilafranca» dins de SAUCH CRUZ, Núria (ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Catarroja: Editorial Afers, 2011, pp.191-199.

VENDRELL, Remei. «Els ordres religiosos del Penedès al pas dels francesos». *Miscel·lània Penedesenca* 9, 1987, pp. 129-136. [Institut d'Estudis Penedesencs].

VIRELLA, Albert. «Episodis de la invasió francesa a vora mar». *Miscel·lània Penedesenca* 18, 1994, p. 361-377. [Institut d'Estudis Penedesencs].

- *Ibidem*, «L'odissea de la família Batlle quan la invasió dels francesos (desembre 1808)». *Miscel·lània Penedesenca*, 18, 1994, pp. 379-388. [Institut d'Estudis Penedesencs].

8. APÈNDIX

I. Litografia d'una escena de la Guerra de la Independència a Vilafranca, a la creu de Sant Salvador.

Font: SABATÉ MILL, Antoni. *Pau Milà i Fontanals*. Vilafranca del Penedès: Ajuntament de Vilafranca, Comissió de Cultura, 1984.

Arxiu Privat d'Antoni Sabaté Mill (properament disponible al *Centre de Documentació VINSEUM*).

CATALUNA.

II. Litografia vuitcentista d'Eusebi Planas (1833-1897) titulada *Incendios y desastres de Arbós* (1861).

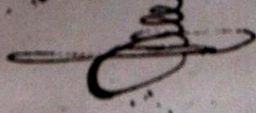
Centre de Documentació VINSEUM.

III. Litografia vuitcentista d'Eusebi Planas (1833-1897) titulada *Heróica resistencia del Vendrell* (1861).

Centre de Documentació VINSEUM.

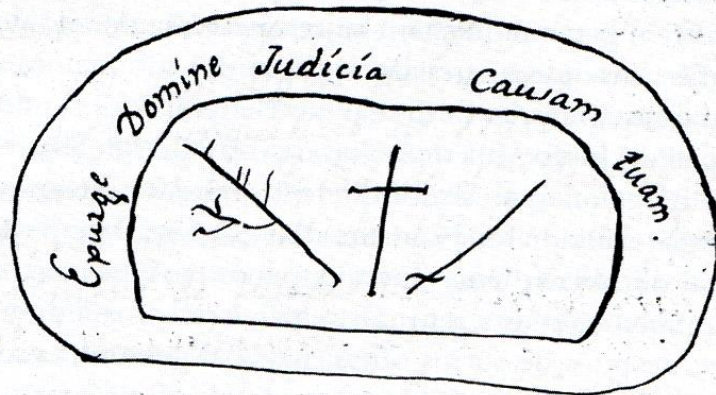
1
Llibre de Isidro Mata y Mir
Pages del Racó de la Païsa e s^m
Pau de Ordal del Terme de Subi-
ray Corregiment de Vilafraanca
del Parrades Bisbat de Barcelo-
na

Any de la Nativitat
del 17 de Mil set cens buy-
tanta 1780
Isidro Mata del Racó, y Mir
Pages Familiar del Sant Ofici

IV. Primera pàgina del 4t llibre d'Isidre Mata del Racó.
Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.

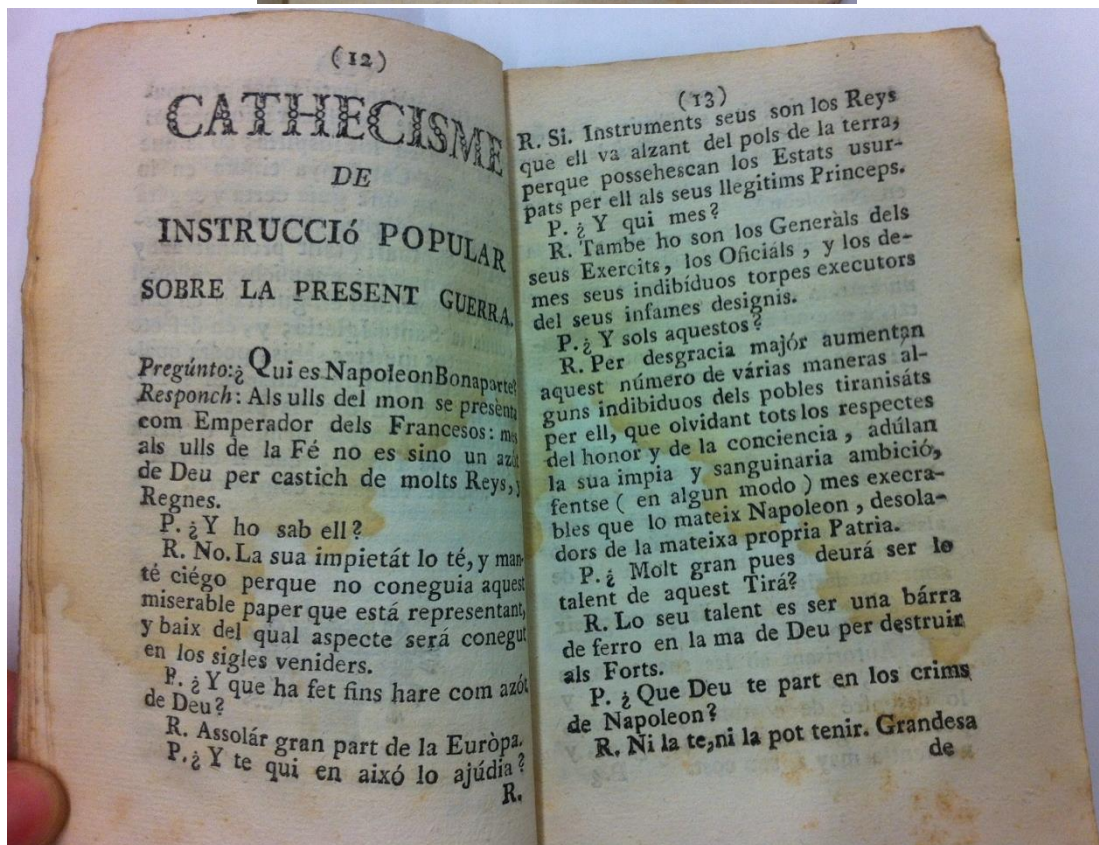
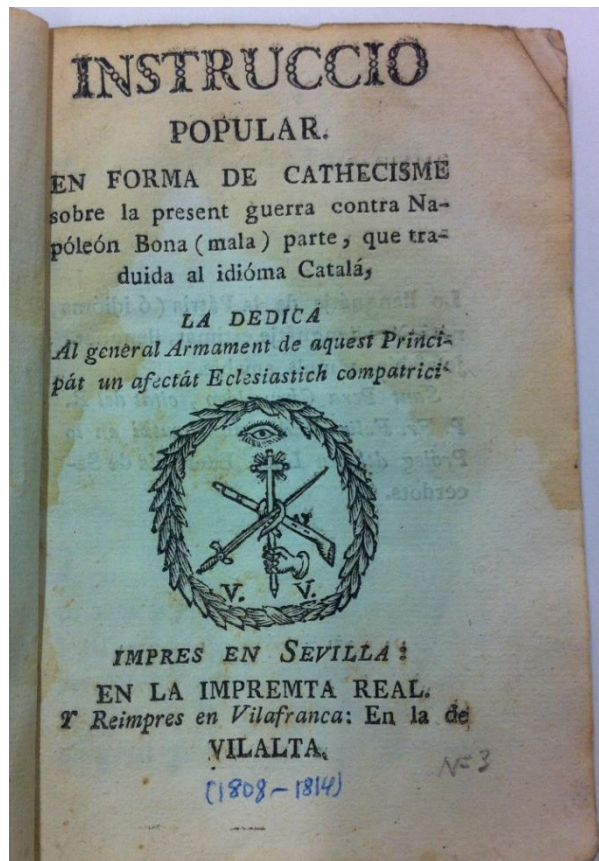
298
Diumenge dia 13 del mes de Novembre del
any 1814 en poder de Fran^{co} Valler y Ro-
ca Notari de Vilafrañca Jo Isidro Mata
del Racó y Mix Page Familiar del Sant
Ofici, y firmat una Procura que y fer
a favor de Jph May y Ribe y de Dn.
Ignari Alemany Llorca Procurador de
la Ciutat de Barcelona, per respondre
al plet que me ha citat al Tribunal de la
Santa Inquisicio al 7 de Setembre del
present any 1814 Alejandro Nicolau y Do-
menech (dit lo vandú) de la Parròquia de
Casell v. de Roianey mon Gendre, sollicitan
lo pago total del dot de 8000. 9. encara

V. Fotocòpies de les notes originals d'Isidre Mata del Racó.
Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.

Jo Isidro Mata del Racó, y
Miz Payer, y Familiar del
Sant Offici de numero de la
Parròquia de San Pau de Ordal
y gravat al pñt full de paper las
armas del tribunal de la Inquisi-
cio vuy dia deu del mes de Maig del
any mil set cent, noxanta sis.
10 de Maig^{or} 1796.

VI. Segell de familiar del Sant Ofici del Firma d'Isidre Mata del Racó.
Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.

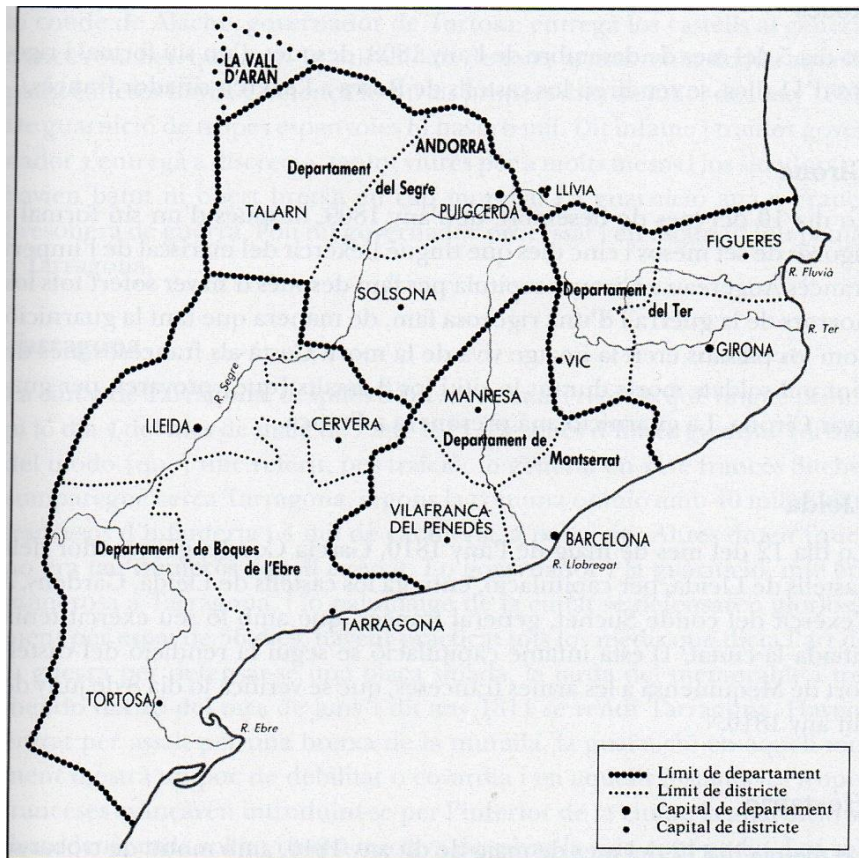
VII i VIII. Llibre d'adoctrinament popular en contra de Napoleó Bona (Mala) parte.
Reimpressió feta a Vilafranca (1808-1814).
Centre de Documentació VINSEUM.

IX. Vista de Vilafranca del Penedès a finals del XIX.

Autor: Pere Alegret.

Centre de Documentació VINSEUM.

X. Divisió territorial de la Catalunya napoleònica de 1812.

Font: MERCADER, Joan. *Catalunya i l'imperi napoleònic*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1978, p. 293.